

მტკიცებულების ცნება და სახეები

ბექა ხუფენია

შესავალი

2010 წლის 1 ოქტომბერს საქართველოში ამოქმედდა „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“ (შემდგომში სსსკ). ახალმა კოდექსმა მანამდე არსებული სისტემის ნაცვლად, შემოიღო ახალი შეჯიბრებითობის პრინციპზე დაფუძნებული პროცესი, რაც მისასალმებელი ფაქტია. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიზანია, დაადგინოს დანაშაულის გამოძიების, სისხლისსამართლებრივი დევნისა და მართლმსაჯულების განხორციელების წესები.¹

სახელმწიფოში დანაშაულის დასჯის მიზნით სახელმწიფოს მიერ გასატარებელი ღონისძიებები გარკვეულ ჩარჩოებშია მოქცეული. ცალკეული ინდივიდებისა და საყოველთაო სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად სახელმწიფო დანაშაულის დასჯის უფლებამოსილების რეალიზაციას ახდენს სამართლებრივად წინასწარ განსაზღვრული წესების დაცვით. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ სურათს, რა დროსაც დანაშაულის გამოძიების დროს პროცესის მწარმოებელი პირები მომხდარი დანაშაულის გამოძიების მიზნით თავად ჩაიდენენ საზოგადოების მხრიდან დასაძრახ ქმედებებს, რაც, ბუნებრივია, საჯარო წესრიგისთვის სერიოზული ზიანის მომტანია.

მომხდარი დანაშაულის ცალკეული დეტალების აღდგენა, ფაქტების დადასტურება/უარყოფა, პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი/შემამსუბუქებელი გარემოებების გამორკვევა

ხდება მხარეთა მიერ მოპოვებულ მტკიცებულებათა საფუძველზე. მტკიცებულებათა მოპოვება ხდება გამოძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების ეტაპზე (ცალკეული გამოწვევების გარდა). მართლმსაჯულების დროს, როგორც წესი, ხდება მოპოვებული მტკიცებულებების გამოკვლევა და შეფასება. შესაბამისად, ცალსახად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მტკიცებულება არის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიზნების შესრულების აუცილებელი წინაპირობა, ურომლისოდაც კოდექსის მიზნის არსებობას რაიმე შინაარსობრივი დატვირთვა არ ექნება.

ახალი პროცესის მიხედვით, მოსამართლე არის ნეიტრალური არბიტრი და იგი მონაწილეობას არ იღებს მტკიცებულებათა მოპოვებაში, „სასამართლო გამოძის მედიატორის როლში, არ მონაწილეობს მტკიცებულებათა მოძიებაში, არ გააჩნია საკუთარი ინიციატივით მტკიცებულებათა გამოკვლევის უფლება“, ² თუმცა მონაწილეობას იღებს მტკიცებულების მოპოვების ფორმალურ მხარეში, რათა არ იქნეს დარღვეული საქართველოს კონსტიტუციითა და სხვა საერთაშორისო აქტებით გათვალისწინებული ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები. მტკიცებულებათა მოპოვება მთლიანად დაცვისა და ბრალდების მხარეების პრეროგატივაა. მხოლოდ მხარე არის უფლებამოსილი, კანონით დადგენილი წესით მოიპოვოს, გამოითხოვოს, წარადგინოს და გამოიკვლიოს ყველა შესაბამისი მტკიცებულება. თუმცა სანამ მოხდება მტ-

¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 1-ელი მუხლი.

² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს წარდგინება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში 17/09/2014, N608;

კიცებულების მოპოვება, გამოკვლევა და შეფასება, რა თქმა უნდა, აუცილებელია, რომ გავარკვიოთ თავად მტკიცებულების ცნება, ანუ დავადგინოთ მტკიცებულების. როგორც სამართლებრივი შინაარსის მატარებელი საგნის (მოვლენის), არსი.

I. მტკიცებულების ცნება

სსსკ-ის მე-3 მუხლი გვთავაზობს ძირითად ტერმინთა განმარტებას ამ კოდექსის მიზნებისთვის. მოკლედ შევხვით, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ტერმინთა განმარტებას კანონმდებლისათვის. ვინაიდან ადამიანებს აქვთ განსხვავებული აზროვნება, მენტალობა, პროფესიული განათლების დონე და შეხედულებები, ბუნებრივია, მათ მიერ ცალკეული და მნიშვნელოვანი (ძირითადი) ტერმინების აღქმა და გააზრება შესაძლებელია განსხვავებულად მოხდეს. კანონის ძირითადი მახასიათებელი კი სწორედ მის არაორაზროვნობაშია. იგი მაქსიმალურად უნდა იქნეს დაცული ინდივიდუალური და განუახლვრელი შეფასებებისგან. ამიტომ როდესაც კანონმდებელი მის მიერ მიღებულ აქტში ახსენებს ტერმინს, ის წინასწარ გვთავაზობს ნორმის ადრესატებს ამ ტერმინის დანიშნულებას, არსს და განმარტავს, რომ როდესაც მის მიერ მიღებულ კანონში შეგვხვდება ესა თუ ის ტერმინი, ჩვენ ამ ტერმინის აღქმა და გააზრება მოვახდინოთ სწორედ იმ ფარგლებში და იმ დონეზე, რაც თავად აქვს დადგენილი. ეს გარემოება უზრუნველყოფს კანონის იდენტური და განჭვრეტადი აღქმის შესაძლებლობას.

სსსკ-ის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილის თანახმად, მტკიცებულება არის:

„კანონით დადგენილი წესით სასამართლოში წარდგენილი ინფორმაცია, ამ ინფორმაციის შემცველი საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან სხვა ობიექტი, რომლის საფუძველზედაც მხარეები სასამართლოში ადასტურებენ ან უარყოფენ ფაქტებს, სამართლებრივად აფასებენ მათ, ასრულებენ მოვალეობებს, იცავენ თავიანთ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, ხოლო სასამართლო ადგენს, არსებობს თუ არა ფაქტი ან ქმედება, რომლის გამოც ხორციელ-

დება სისხლის სამართლის პროცესი, ჩაიდინა თუ არა ეს ქმედება გარკვეულმა პირმა, დამნაშავეა თუ არა იგი, აგრეთვე გარემოებებს, რომლებიც გავლენას ახდენს ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ხასიათსა და ხარისხზე, ახასიათებს მის პიროვნებას. დოკუმენტი მტკიცებულებაა, თუ ის შეიცავს სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებების დასადგენად საჭირო ცნობას. დოკუმენტად ითვლება ნებისმიერი წყარო, რომელშიც ინფორმაცია აღბეჭდილია სიტყვიერ-ნიშნობრივი ფორმით ან/და ფოტო-, კინო-, ვიდეო-, ბერისა თუ სხვა ჩანაწერის სახით ან სხვა ტექნიკური საშუალების გამოყენებით“³.

როგორც ვხედავთ, სსსკ გვთავაზობს მტკიცებულების საკმაოდ ვრცელ და შინაარსობრივ განმარტებას. ცალკეული საკითხები დამატებით განხილვას საჭიროებს.

ნებისმიერი სახის ინფორმაცია არ წარმოადგენს მტკიცებულებას და მასზე დაყრდნობით მხარეები ვერ განახორციელებენ თავიანთ უფლება-მოვალეობებს. აუცილებელი გარემოება არის ის, რომ მტკიცებულების მოპოვების (აღმოჩენა, ფიქსაცია, გამოკვლევა და ა.შ.) დროს მხარეებმა დაიცვან კანონით დადგენილი წესი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მიუხედავად მოპოვებული მტკიცებულების მნიშვნელობისა, ის არ იქნება დასაშვები და მასზე დაყრდნობით რაიმე გადაწყვეტილების მიღება შეუძლებელი იქნება.

საქართველოში სისხლის სამართლის პროცესის ძირითადი წყარო არის საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ არის ერთადერთი სამართლებრივი აქტების სისტემატიზირებული ერთიანობა, რომელიც უნდა დავიცვათ სისხლის სამართლის პროცესის დრო. სისხლის სამართლის მთელი პროცესის განმავლობაში სავალდებულოა, რომ დაცულ იქნეს არამხოლოდ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, არამედ სხვა საკანონმდებლო აქტების მოთხოვნე-

³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილი.

ბიც, რომელთა გამოყენება ხდება პროცესის დროს.

ამ მსჯელობის განვითარების შესაძლებლობას გვაძლევს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება №2/2/579 (საქმის დასახელება: საქართველოს მოქალაქე მათა რობაქიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ). 2015 წლის 18 აგვისტომდე მოქმედი სსსკ-ის კოდექსის 72-ე მუხლის (დაუშვებელი მტკიცებულება) პირველი ნაწილის თანახმად, „ამ კოდექსის არსებითი დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულება და ამგვარი მტკიცებულების საფუძველზე კანონიერად მოპოვებული სხვა მტკიცებულება, თუ ის აუარესებს ბრალდებულის სამართლებრივ მდგომარეობას, დაუშვებელია და იურიდიული ძალა არ გააჩნია“. როგორც ვხედავთ დაუშვებელი მტკიცებულების ცნობის საფუძველი იყო ისეთი შემთხვევა, როდესაც მტკიცებულება მოპოვებული იყო „ამ კოდექსის“ არსებითი დარღვევით, რის გამოც ჩნდებოდა კითხვები და სამართლიანი იყო უარყოფითი დამოკიდებულება შემდეგი საკითხისადმი. იმ დროს მოქმედი საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტის თანახმად, „კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს“ (დღეს მოქმედი საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-10 პუნქტი „კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს“). არაფერი არსებობდა იმის დასამტკიცებლად, რომ საქართველოს კონსტიტუცია ტერმინ „კანონში“ მხოლოდ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსს თვლიდა. შესაძლებელი იყო, რომ მტკიცებულების მოპოვების დროს დარღვეულიყო სხვა კანონის მოთხოვნა (მაგ., „ოპერატიულ სამძებრო საქმიანობის შესახებ“), მაგრამ მიღებული მტკიცებულების სისხლის სამართლის საქმეზე ფორმალურად დამაგრება თუ მოხდებოდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის დებულებათა დაცვით, მაშინ ასეთი მტკიცებულება დასაშვები იქნებოდა. აშკარად ჩანდა, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი შეზღუდულად განმარტავდა საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტს, რაც ცა-

ლსახად არასამართლებრივი იყო. სწორედ ეს გარემოება იყო მოსარჩელის პრეტენზია. მოსარჩელე მათა რობაქიძე ბრალდებული იყო საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 180-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისთვის. მოსარჩელის განმარტებით, წინასასამართლო სხდომაზე ბრალდების მხარემ წარადგინა კერძო პირის მიერ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსისა და „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის დარღვევით მოპოვებული ინფორმაცია, რის გამოც, დაცვის მხარემ შუამდგომლობით მიმართა სასამართლოს წარმოდგენილი მტკიცებულების დაუშვებლად ცნობის თაობაზე. სასამართლომ არ დააკმაყოფილა აღნიშნული შუამდგომლობა.⁴ მოსარჩელის მტკიცებით, სადავო ნორმები არაკონსტიტუციური იყო, ვინაიდან დაუშვებლად აცხადებდა მხოლოდ „ამ კოდექსის“, ე.ი. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის არსებითი დარღვევით და არა სხვა ნორმატიული აქტებით, მაგალითად, სისხლის სამართლის კოდექსით, „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ და „პოლიციის შესახებ“ კანონებით დადგენილი წესის არსებითი დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებებს.⁵ მოსარჩელეს განმარტებით სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-100 მუხლის შესაბამისად, გამომძიებელსა და პროკურორს გამოძიების დაწყების უფლებამოსილება აქვთ მხოლოდ დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიღების მომენტიდან. მოსარჩელის განმარტებით, „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ და „პოლიციის შესახებ“ კანონებით განსაზღვრულია გარკვეული ღონისძიებები, რომელთა მიზანი შეიძლება იყოს დანაშაულის პრევენცია ან დანაშაულის ნიშნების დამადასტურებელი მონაცემების შეგროვება გამოძიების დასაწყებად. შესაბამისად, აღნიშნული ნორმატიული აქტებით გათვალისწინებული ღონისძიებები შესაძლოა წინ უსწრებდეს გამოძიების დაწყებას. მიუხე-

⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 აღწერილობითი ნაწილი, მე-6 პუნქტი.

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 აღწერილობითი ნაწილი, მე-7 პუნქტი.

დავად ამისა, სათანადო ორგანოების მიერ კანონით დადგენილი პროცედურების დარღვევა ვერ გახდება მტკიცებულების დაუშვებლად ცნობის საფუძველი, ვინაიდან მათი მოპოვება მოხდა გამოძიების დაწყებამდე და მასზე ვერ გავრცელდებოდა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი.⁶ მოსარჩელის განმარტებით, სადავო ნორმა ცალსახად დასაშვებად მიიჩნევა ნებისმიერ მტკიცებულებას, რომელიც, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის გარდა, სხვა ნორმატიული აქტის დარღვევით იყო მოპოვებული.

მოცემულ საქმეზე მოპასუხე მხარე (საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენელი) ამტკიცებდა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტის მიზანია არა პროცესის ნებისმიერი მონაწილის, არამედ მხოლოდ პროცესის მხარის მიერ რელევანტური კანონის არსებითი დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულების დაუშვებლად ცნობა.⁷ ამასთან, აღნიშნული მუხლის მიზნებისთვის, მხოლოდ იმ კანონის არსებით დარღვევას აქვს მნიშვნელობა, რომლის საფუძველზეც მხარეს შეუძლია მტკიცებულების მოპოვება. მოპასუხე მხარემ ასევე ყურადღებას ამახვილებდა 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილ რეგულირებაზე, რომლის თანახმად, დაუშვებელ მტკიცებულებად მიიჩნეოდა არა მხოლოდ კოდექსის, არამედ ნებისმიერი კანონის დარღვევით მიღებული მტკიცებულება. მოპასუხის განმარტებით, აღნიშნული დანაწესი კანონმდებელმა ზედმეტად ფართოდ მიიჩნია, ვინაიდან სათანადოდ ვერ უზრუნველყოფდა ლეგიტიმური მიზნების მიღწევას. შესაბამისად, მტკიცებულების შეგროვებასთან დაკავშირებული საპროცესო მოქმედებები გადაიხედა და მოექცა ორ ძირითად ნორმატიულ აქტში, რომელთა დარღვევა

მტკიცებულების დაუშვებლობას განაპირობებს.⁸

სასამართლოს განმარტებით, დებულება („კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას იურიდიული ძალა არა აქვს“) სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის გამომხატულებაა, რომლის თანახმად, კანონისა და ადამიანის უფლებათა დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე, დაუშვებელია პირის სისხლის სამართლებრივი დევნა და მსჯავრდება. სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპი სახელმწიფოს აკისრებს ვალდებულებას, შეიმუშაოს მტკიცების წესი, რომელიც უზრუნველყოფს საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი გარემოებების უტყუარად დადგენას, კონკრეტული პირის სამართლიან მსჯავრდებას საქართველოს კანონმდებლობის და ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სამართლის სტანდარტების შესაბამისად მოპოვებული მტკიცებულებების საფუძველზე. მტკიცებულების უტყუარობა უკავშირდება, პირველ რიგში, მისი მოპოვების ხერხის კანონიერებას. კონსტიტუციით დადგენილი ღირებულებათა სისტემა მოითხოვს, მართლმსაჯულების განხორციელებას პიროვნული თავისუფლებისა და ადამიანის ღირსების პატივისცემით, კონსტიტუციური სტანდარტების შესაბამისი ხერხითა და საშუალებებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სისხლის სამართალწარმოებისა და მტკიცებულებათა მოპოვების წესის მკაცრი საკანონმდებლო რეგულირების გარეშე იქმნება სახელმწიფოს მხრიდან თვითნებობის საფრთხე. კანონმდებლობის მოთხოვნათა დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულების აკრძალვით საქართველოს კონსტიტუცია მიზნად ისახავს კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენას, პროცესის მონაწილეთა კონსტიტუციური უფლება-თავისუფლებების დაცვას, მართლმსაჯულებისადმი მოსახლეობის და პროცესის მონაწილეების ნდობის და სისხლისსამართლებრივი დევნის მწარმოებელი ორგანოების პასუხისმგებლობის ამაღლებას, რაც, საბოლოო ჯამში, უზრუნველყოფს

⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 აღწერილობითი ნაწილი, მე-9 პუნქტი.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 აღწერილობითი ნაწილი, მე-20 პუნქტი.

⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 აღწერილობითი ნაწილი, 23-ე პუნქტი.

მთლიანად პროცესის სამართლიანობას და სამართლიან სასამართლოზე ბრალდებულის უფლების რეალიზაციას. მტკიცებულებათა უკანონოდ მოპოვება არ შეიძლება იქნეს გამართლებული ყველაზე მძიმე კატეგორიის დანაშაულში პირის მხილების ან/და ორგანიზებული დანაშაულის გამოძიების სირთულეებითაც კი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მართლმსაჯულების განხორციელება გასცდება კანონის ჩარჩოებს და გადაიქცევა შეუზღუდავი ძალაუფლების იარაღად, რაც ეწინააღმდეგება ადამიანის პიროვნული თავისუფლების აღიარების კონსტიტუციურ სტანდარტს.⁹

სასამართლოს შეფასებით, საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტში გამოყენებულ ტერმინ „მოპოვებას“ ავტონომიური კონსტიტუციური მნიშვნელობა აქვს და უნდა განიმარტოს საქართველოს კონსტიტუციის ამ დებულების მიზნებიდან გამომდინარე. საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტით დადგენილი გარანტია ემსახურება მტკიცებულებების მოპოვებისას საკანონმდებლო პროცედურებისა და ადამიანის უფლებების განუხრელი დაცვის უზრუნველყოფას. აღნიშნული გარანტია მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება ეფექტიანი, თუ იგი მოიცავს ყველა იმ ურთიერთობას, რომლებიც უკავშირდება მტკიცებულების მოპოვების მიზნით უფლებამოსილი ორგანოების მიერ ინფორმაციის შემცველი ობიექტების მიღების პროცესს. იმ შემთხვევაში, თუ კონსტიტუციური დაცვა გავრცელდება მხოლოდ კონკრეტულ ეტაპზე ან მხოლოდ კონკრეტულ სუბიექტებზე და არა ყველა იმ სახელმწიფო ორგანოზე, რომელიც მოიპოვებს მტკიცებულებას, წარმოიშობა თვითნებობისა და კონსტიტუციური გარანტიის არაეფექტიანობის საფრთხე. საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტის სულისკვეთებიდან გამომდინარე, კანონის დარღვევით მოპოვებულ მტკიცებულებას არ გააჩნია იურიდიული ძალა, იმის მიუხედავად, თუ რომელი სუბიექტის მიერ არის იგი მოპოვებული და მტკიცებულების მოპოვების რა ეტაპზე დაარღვია შესა-

ბამისმა ორგანომ კანონმდებლობის მოთხოვნები. წინააღმდეგ შემთხვევაში პროცესის მწარმოებელ ორგანოს ექნებოდა შესაძლებლობა, თვითნებურად აერიდებინა თავი კანონმდებლობის მოთხოვნებისათვის მტკიცებულებების მოპოვების ამა თუ იმ ეტაპზე ან/და ამა თუ იმ ღონისძიების ჩატარება მიენდოთ სხვა პირებისთვის და ამ გზით იურიდიული ძალა მიენიჭებინათ კანონის დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებებისთვის, რაც ეჭვქვეშ დააყენებდა კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტით განმტკიცებული გარანტიის ქმედითობას.¹⁰ მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს ცალკეული მტკიცებულებითი მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციის მოპოვების წესს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, არამედ სხვა საკანონმდებლო აქტებშიც.¹¹ სასამართლოს განმარტებით, განაჩენის ან/და ნებისმიერი სხვა შემაჯამებელი გადაწყვეტილების ლეგიტიმურობა მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული პროცესის მწარმოებელი ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების დასაბუთებისათვის გამოყენებული მტკიცებულებების კანონიერებაზე. ამიტომ, თუ კერძო პირების მიერ არაკანონიერი გზით მოპოვებული ინფორმაციის მტკიცებულებად დაშვება ბრალდებულის ფუნდამენტურ უფლებებს არსებით ზიანს მიაყენებს, ასეთი ინფორმაციის მტკიცებულებად გამოყენება დაუშვებელია. სასამართლოს განმარტებით კანონის დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებებისთვის იურიდიული ძალის მიანიჭება ყველა შემთხვევაში, ნებისმიერი გამონაკლისისა და დავიწროების გარეშე, ახალისებს მტკიცებულებების მომპოვებელი სახელმწიფო ორგანოების თვითნებობას და შეიცავს პირის უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევის შეუქცევად საფრთხეებს. ასეთი მიდგომა შეიცავს მტკიცებულებების მოპოვების პროცესში ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევის საფრთხეს და ეწინააღმდეგე-

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 სამოტივაციო ნაწილი, 1-7 პუნქტი.

¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 სამოტივაციო ნაწილი, მე-19 პუნქტი.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 სამოტივაციო ნაწილი, 24-ე პუნქტი.

ბა კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტის სულისკვეთებას.¹²

ამ ლოგიკური და სამართლიანი მსჯელობის გამო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 72-ე მუხლის პირველი ნაწილის ჩანაწერი „ამ კოდექსის“ არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-7 პუნქტთან მიმართებით. ნორმის დღეს არსებული შინაარსი კი შემდეგია: „არსებითი დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულება და ამგვარი მტკიცებულების საფუძველზე კანონიერად მოპოვებული სხვა მტკიცებულება, თუ ის აუარესებს ბრალდებულის სამართლებრივ მდგომარეობას, დაუშვებელია და იურიდიული ძალა არ გააჩნია“. როგორც ვხედავთ, აღარ არის ჩანაწერი „ამ კოდექსის“ და იგულისხმება ნებისმიერი საკანონმდებლო აქტი.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, რომ სისხლის სამართლის პროცესის დროს დაცული უნდა იქნეს არამხოლოდ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მოთხოვნები, არამედ იმ ნებისმიერი საკანონმდებლო აქტის მოთხოვნები, რომელსაც რაიმე ფორმით აქვს შემხებლობა სისხლის სამართლის პროცესთან.

II. მტკიცებულებათა სახეები (ინფორმაცია, ამ ინფორმაციის შემცველი საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან სხვა ობიექტი)

როგორც ვხედავთ, სსსკ მტკიცებულების ცნების განმარტების დროს ასახელებს ცალკეული მტკიცებულების სახეებს.

1. გამოკითხვის შედეგად მოპოვებული ინფორმაცია და მოწმის ჩვენება

მოწმის ჩვენება არის მოწმის მიერ სასამართლოში მიცემული ინფორმაცია სისხლის სამართლის

რთლის საქმის გარემოებათა შესახებ. როგორც ვხედავთ, მოწმის ჩვენებად სსსკ აღიარებს მხოლოდ სასამართლოსთვის მოწმის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას. წინასწარ მოწმეთა წრის განსაზღვრება და კანონმდებლობით მისი დარეგულირება შეუძლებელია, ვინაიდან ფართოა მოწმის ჩვენების საგანი. მოწმედ სისხლის სამართალწარმოებაში შესაძლებელია გამოვიდეს ნებისმიერი პირი გარემოებების მიუხედავად (გარდა იმ შემთხვევისა როდესაც მოწმეს/გამოსაკითხ პირს ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლია სწორად აღიქვას, დაიმახსოვროს და აღიდგინოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებები და მიაწოდოს ინფორმაცია ან მისცეს ჩვენება). მოწმის ჩვენება მტკიცებულება ვერ იქნება, თუ მოწმე ვერ მიუთითებს წარმოდგენილი ინფორმაციის წყაროს ან თუ დადგინდება, რომ ფსიქიკური ავადმყოფობის ან ფიზიკური ნაკლის გამო მას არ შეუძლია სწორად აღიქვას, დაიმახსოვროს და აღიდგინოს ფაქტები.¹³ დაკითხვის პროცესში მოწმემ უნდა განმარტოს ის გარემოებები, თუ რა ვითარებაში მიიღო მან ეს ინფორმაცია, ანუ მოწმე ვალდებულია განმარტოს ინფორმაციის წყარო. მაგალითად მოწმე ბ. გ. ჩვენებაში განმარტავს: „მე დავინახე, თუ როგორ მოუქნია ვალერიმ დანა და დაარტყა დათოს მუცელში, დარტყმის მომენტში კი დაუყვირა „მოკვდი“. მოცემულ შემთხვევაში მოწმე ბ. გ.-ს განმარტავს, რომ მან დაინახა მის მიერ განცხადებული ფაქტი, ანუ მოწმემ დაასახელა ის წყარო, საიდანაც აქვს ინფორმაცია. ეს არის მოწმის პირდაპირი ჩვენება.

არსებობს მოწმის ირიბი ჩვენება. ირიბია მოწმის ის ჩვენება, რომელიც ეფუძნება სხვა პირის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას. მაგალითად, მოწმე დ. თ. ჩვენებაში განმარტავს: „სუფრაზე ქეიფის დროს გავიგონე ჩემს პირდაპირ მჯდომი დემეტრეს საუბარი. ის ამბობდა, რომ მისმა მეგობარმა გიორგიმ რამდენიმე დღის წინ ურთიერთშელაპარაკების დროს მოკლა კაცი“. მოცემულ შემთხვევაში მოწმე დ. თ. არ ყოფილა ფაქტის შემსწრე და განცხადებულ

¹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 31 ივლისის გადაწყვეტილება № 2/2/579 სამოტივაციო ნაწილი, 34-ე პუნქტი.

¹³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 75-ე მუხლის 1-ელი ნაწილი.

ინფორმაციის წყაროდ უთითებს სხვა პირის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას. ირიბი ჩვენება ეყრდნობა სხვა წყაროდან მოპოვებულ, როგორც წესი, მოდიფიცირებულ ფაქტობრივ ინფორმაციას, ვინაიდან ირიბი ჩვენებას იძლევა პირი, რომლისთვისაც აღნიშნული ინფორმაცია სხვა პირის მეშვეობით გახდა ცნობილი.¹⁴ ირიბი ჩვენება დასაშვები მტკიცებულებაა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ირიბი ჩვენების მიმცემი პირი მიუთითებს ინფორმაციის წყაროს, რომლის იდენტიფიცირება და რეალურად არსებობის შემოწმება შესაძლებელია. მოცემულ შემთხვევაში მოწმე დ. თ.-ს მიერ განცხადებული ირიბი ჩვენება დასაშვებია, ვინაიდან მან დაასახელა ინფორმაციის წყარო, რომლის ვინაობის დადგენა და შემოწმება შესაძლებელია. თუმცა დ. თ. თუ ჩვენებაში განმარტავდა, რომ მან მხოლოდ ვილაცის ხმა გაიგო (ამ შინაარსის საუბარი) და არც მოსაუბრე არ უნახავს და არც იცის, ვინ არის ის, ბუნებრივია, ასეთ ჩვენებას მტკიცებულებად ვერ გამოვიყენებთ. ირიბი ჩვენება სანდოობის და მტკიცებულებითი ხარისხის უფრო მცირე ძალის მატარებელია, ვინაიდან ირიბი ჩვენება, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ეფუძნება სხვა პირის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას და, შესაბამისად, დიდია ალბათობა სუბიექტური შეფასებებისა. ამასთანავე, იმისათვის, რომ ირიბი ჩვენება იქნეს გაზიარებული, არსებობს დამატებითი მოთხოვნები, როგორებიცაა წყაროს იდენტიფიცირება და გადამოწმება და დამატებითი სხვა ისეთი მტკიცებულების არსებობა, რომელიც არ არის ირიბი ჩვენება. საინტერესოა, რომ ირიბი ჩვენების, როგორც მტკიცებულების, გაზიარებისა და მის საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების საკითხი გახდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობის საგანი, რომელიც აისახა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის №1/1/548 გადაწყვეტილებაში (საქმის დასახელება: „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“).

ერთ-ერთი დავის საგანი იყო საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის (მტკიცებულება) მე-2 ნაწილის და ამავე კოდექსის 169-ე მუხლის (პირის ბრალდებულად ცნობა) პირველი ნაწილის კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის იმ დროს მოქმედი რედაქციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტთან მიმართებით. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, „ბრალდებულის აღიარება, თუ ის არ დასტურდება მისი ბრალეულობის დამადასტურებელი სხვა მტკიცებულებით, საკმარისი არ არის მის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად. გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ეფუძნებოდეს მხოლოდ ერთმანეთთან შეთანხმებულ, აშკარა და დამაჯერებელ მტკიცებულებათა ერთობლიობას, რომელიც გონივრულ ეჭვს მიღმა ადასტურებს პირის ბრალეულობას“. ამავე კოდექსის 169-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „პირის ბრალდებულად ცნობის საფუძველია გამოძიების სტადიაზე შეკრებილ იმ მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ ამ პირმა დანაშაული ჩაიდინა“. აღნიშნული სადავო ნორმებით დადგენილია პირის ბრალდებულად ცნობისა და გამამტყუნებელი განაჩენის მტკიცებულებითი სტანდარტები, ასევე, ირიბი ჩვენების დასაშვებობის კრიტერიუმები. იმ დროს მოქმედი საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, „დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ, საბრალდებო დასკვნა და გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ უტყუარ მტკიცებულებებს. ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ“ (დღეს მოქმედი საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-7 პუნქტი). მოსარჩელე ამტკიცებდა, რომ საპროცესო კოდექსის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილის და ამავე კოდექსის 169-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, პირის ბრალდებულად ცნობა და მსჯავრდება შესაძლებელია განისაზღვროს არა უტყუარი მტკიცებულებების, არამედ ირიბი ჩვენების, როგორც ურთიერთშეთანხმე-

¹⁴ ჩომბახაშვილი / თომაშვილი / ძეგნიაური / ოსეფაშვილი / პატარიძე, მტკიცებულებები სისხლის სამართლის პროცესში, თბილისი 2016, 21.

ბული მტკიცებულებების ერთობლიობით. მოსარჩელე მიიჩნევდა, რომ ორი ირიბი ჩვენების საფუძველზე პირის ბრალდებულად ცნობა და მსჯავრდება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტის მოთხოვნებს.¹⁵ მოპასუხის განმარტებით, სადავო ნორმები სრულად შეესაბამებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილ „უტყუარობის“ სტანდარტს. საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლის განცხადებით, სისხლის სამართლის პროცესი არის ერთი დიდი ერთობლიობა და სადავო ნორმები არ უნდა შეფასდეს როგორც ცალკე აღებული მოცემულობა. ისინი განხილულ უნდა იქნეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის სხვა ნორმებთან ერთად. კერძოდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 82-ე მუხლის პირველი ნაწილი ადგენს, რომ „მტკიცებულება უნდა შეფასდეს სისხლის სამართლის საქმესთან მისი რელევანტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის თვალსაზრისით“. ამავე მუხლის მე-2 ნაწილში კი საუბარია, რომ „მტკიცებულებას არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა“. მოპასუხე მხარის განმარტებით, ნებისმიერ ირიბ თუ არაირიბ მტკიცებულებას, რომელიც წარედგინება სასამართლოს, არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა. სწორედ მოსამართლემ უნდა შეაფასოს იგი რელევანტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის თვალსაზრისით და მხოლოდ ასეთი ტესტის გავლის შემდეგ დაუდოს საფუძველად საბოლოო განაჩენს. მოპასუხის აზრით, კანონი მოსამართლეს ანიჭებს გადაწყვეტ როლს მტკიცებულებების შეფასების პროცესში, რაც, თავის მხრივ, სრულად შეესაბამება კონსტიტუციის მე-40 მუხლით დადგენილ სტანდარტებს.¹⁶

სასამართლოს განმატებით, საქართველოს კონსტიტუციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ, საბრალდებო დასკვნა და გამამტყუნებელი განაჩენი

უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ უტყუარ მტკიცებულებებს. ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც ვერ დადასტურდება კანონით დადგენილი წესით, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ. აღნიშნული კონსტიტუციური დებულება წარმოადგენს სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთ საფუძველს, განამტკიცებს უდანაშაულო პირის მსჯავრდების თავიდან აცილების მნიშვნელოვან, საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპს - „*in dubio pro reo*“, რომლის თანახმად, დაუშვებელია პირის მსჯავრდება საეჭვო ხასიათის ბრალდებების საფუძველზე და, ამდენად, სისხლისსამართლებრივი დევნის პროცესში ადამიანის უფლებების დაცვის მნიშვნელოვან გარანტიას ქმნის. მხოლოდ უტყუარი მტკიცებულებების საფუძველზე პასუხისმგებლობის დაკისრების პრინციპი წარმოადგენს იმის გარანტიას, რომ სახელმწიფო მოხელეთა თვითნებობისა თუ შეცდომების შედეგად არ მოხდეს უდანაშაულო პირის მსჯავრდება. სამართლებრივი სახელმწიფო გულისხმობს ისეთი სამართლებრივი სისტემის არსებობას, რომლის პირობებშიც პირის წინააღმდეგ განხორციელებული მართლმსაჯულების ღონისძიებები - ბრალდება და პასუხისმგებლობის დაკისრება, უნდა განხორციელდეს ადეკვატური სტანდარტების შესაბამისად.¹⁷

სასამართლოს განცხადებით, საქმისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტისა თუ გარემოების დადასტურება მხოლოდ სანდო წყაროდან მიღებული და ჯეროვნად შემოწმებული ინფორმაციის საფუძველზე უნდა მოხდეს. მტკიცებულების საფუძველზე მიღებულმა ინფორმაციამ უტყუარად, ერთმნიშვნელოვნად უნდა მიუთითოს იმ ფაქტობრივ გარემოებაზე, რომლის დასადასტურებლადაც არის წარმოდგენილი. მტკიცებულების წარდგენის მიზანს საქმისთვის რელევანტური ფაქტებისა თუ გარემოებების დადასტურება წარმოადგენს, რაც, საბოლოო ჯამში, პირის ბრალეულობაზე მიუთითებს. კონსტიტუციური მოთხოვნაა, რომ შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე პირმა ბრალის დასაბუთებისას გამოიყენოს მხოლოდ ის მტკიცებუ-

¹⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, აღწერილობითი ნაწილი, მე-9 პუნქტი.

¹⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, აღწერილობითი ნაწილი, მე-16 პუნქტი.

¹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, სამოტივაციო ნაწილი, I-II პუნქტი.

ლებები, რომლებსაც ის უტყუარად მიიჩნევს, რომელთა სანდოობასა და ნამდვილობაში ეჭვის შეტანის საფუძველი არ არსებობს.¹⁸

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ბრალის წაყენების მიზნებისთვის ირიბ ჩვენებას (იდენტიფიცირებადი წყაროს მითითების შემთხვევაში) დასაშვებ მტკიცებულებად მიიჩნევს, ხოლო საქმის არსებითი განხილვისთვის ერთ დამატებით პირობას ადგენს – ირიბი ჩვენება სხვა ისეთი მტკიცებულებით უნდა დასტურდებოდეს, რომელიც არ არის ირიბი ჩვენება. ამავე დროს, მტკიცებულებათა დასაშვებობის მარეგულირებელი ნორმები არ შეიცავს დამატებით რაიმე მითითებას, ნესს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა იქნეს გამოყენებული ირიბი ჩვენება პირისთვის ბრალის წაყენების ან განაჩენის გამოტანის დროს. შესაბამისად, ბრალის წაყენება და გამამტყუნებელი განაჩენის მიღება შესაძლებელია მოხდეს მტკიცებულებათა იმგვარი ერთობლიობით, რომელიც არა მხოლოდ მოიცავს ირიბ ჩვენებას, არამედ არსებითად ემყარება მას. სასამართლოს მიერ ისეთი ჩვენების დასაშვებად ცნობა, რომელიც ემყარება სხვა პირის მიერ გაკეთებულ განცხადებას ან გავრცელებულ ინფორმაციას, შეიცავს მრავალ რისკს. მათ შორის, რთულია იმის შეფასება, თუ რამდენად სანდოა ან სარწმუნოა ასეთი ინფორმაცია, ვინაიდან სასამართლო შეზღუდულია შესაძლებლობაში, შეამოწმოს ინფორმაციის გამავრცელებელი პირის განწყობა, მისი დამოკიდებულება იმ მოვლენების მიმართ, რომლებიც სისხლისსამართლებრივ საქმეს უკავშირდება.¹⁹

სასამართლოს განმარტებით, მოწმის მიერ ცრუ ჩვენების მიცემისთვის გათვალისწინებულია შესაბამისი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რაც მოწმის ჩვენების სანდოობის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვან სამართლებრივ მექანიზმს წარმოადგენს. ირიბი ჩვენების შემთხვევაში კი ეს მექანიზმი სანდოობის უზრუნველსაყოფად ნაკლებად ეფექტიან სა-

შუალებას წარმოადგენს, რამდენადაც ირიბი ჩვენების მიმცემ პირს არ შეუძლია დაადასტუროს, თუ რამდენად უტყუარია სხვა პირის მიერ გავრცელებული ინფორმაცია. სასამართლო კატეგორიულად აცხადებს, რომ ირიბ ჩვენებათა სიმრავლე თავისთავად არ უნდა განაპირობებდეს ამ ჩვენებების საფუძველზე მიღებული ინფორმაციის სანდოობას.²⁰ იგი აკეთებს დასკვნას, რომ ირიბი ჩვენება, ზოგადად, ნაკლებად სანდო მტკიცებულებაა, მისი გამოყენება შეიცავს პირის ბრალეულობასთან დაკავშირებით მცდარი აღქმის შექმნის საფრთხეს და, ამდენად, შეიძლება დასაშვები იყოს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, კანონით გათვალისწინებული მკაფიო წესისა და სათანადო კონსტიტუციური გარანტიების უზრუნველყოფის პირობებში და არა მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული ზოგადი წესით. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო თვლის, რომ სადავო ნორმები შეიცავს მტკიცებულებათა შეფასების პროცესში შეცდომების დაშვების შესაძლებლობას და საფრთხის შემცველია ობიექტური და სამართლიანი მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის.²¹

ამ დასაბუთებული და სამართლიანი მსჯელობის განვითარების გამო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ სსსკ-ის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილი და 169-ე მუხლის პირველი ნაწილის ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც შესაძლებელს ხდიდა, ირიბი ჩვენების საფუძველზე მიღებული ყოფილიყო პირის ბრალეულობასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილება, ჩათვალა არაკონსტიტუციურად იმ დროს მოქმედი საქართველოს კონსტიტუციის რედაქციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტთან მიმართებაში.

დღეს არსებული ნორმატიული ბაზა განაგრძობს ამ დანაწესის შესრულებას და დაუშვებლად აცხადებს ირიბი ჩვენების საფუძველზე პირის ბრალდების და დამნაშავედ ცნობის გა-

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, სამოტივაციო ნაწილი, მე-7 პუნქტი.

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, სამოტივაციო ნაწილი, 28-ე და 29-ე პუნქტები.

²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, სამოტივაციო ნაწილი, 31-ე და 33-ე პუნქტები.

²¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/548, სამოტივაციო ნაწილი, 50-ე და 52-ე პუნქტები.

დანყვეტილების მიღების შესაძლებლობას. გამოძიების დროს, როდესაც საქმე ეხება პირის მიმართ საპროცესო იძულების ღონისძიების გამოყენებას კერძოდ დაკავებას, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ეს გარემოება და ირიბი ჩვენების საფუძველზე არ უნდა მოხდეს პირის დაკავება. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 167-ე მუხლის თანახმად, პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება დაკავებისთანავე ან ბრალდებულად ცნობისთანავე (თუ ის არ დაუკავებიან). მიუხედავად იმისა, რომ დაკავებულ პირს შესაძლოა არც კი წაეყენოს ბრალი, კანონი დაკავებულ პირის სტატუსს და მის უფლება-მოვალეობებს უთანაბრებს ბრალდებულს. შესაბამისად, თუკი ბრალდებულს აქვს უფლება, რომ ირიბი ჩვენების საფუძველზე არ მოხდეს მის მიმართ დევნის დაწყება ან/და გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა, მაშინ არამართო ბრალდებულს, არამედ ნებისმიერ პირს (პოტენციურ ბრალდებულს) აქვს უფლება, რომ ირიბი ჩვენების საფუძველზე არ მოახდინონ მისი დაკავება. შესაბამისად, ეს საკითხი აუცილებლად გასათვალისწინებელია დაკავების გადაწყვეტილების მიღების დროს.

2. ნივთიერი მტკიცებულება

სსსკ ნივთიერ მტკიცებულებად მიიჩნევს საგანს, დოკუმენტს, ნივთიერებას ან სხვა ობიექტს, რომელიც წარმოშობით, აღმოჩენის ადგილითა და დროით, ნიშან-თვისებებითა და მასზე დარჩენილი კვალით დაკავშირებულია სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებასთან და შეიძლება დანაშაულის აღმოჩენის, დანაშაულის დადგენის ან ბრალდების უარყოფის თუ დადასტურების საშუალება იყოს.²² ნივთიერი მტკიცებულება, როგორც წესი, მატერიალური სამყაროს ნებისმიერი ობიექტია, რომლისთვისაც დამახასიათებელია მტკიცებულებითი ინფორმაციის ნიშან-თვისებები და რომელიც მოპოვებული და დართულია სისხლის სამართლის საქმეზე საპროცესო კანონმდებლო-

ბით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად.²³ ნივთიერი მტკიცებულება, ზოგადად, შეიძლება განიმარტოს, როგორც საგნები, რომლებიც ობიექტურად, საკუთარი თვისებების ან/და ასევე სხვა გარემოებებთან მათი კავშირის გამო შეიძლება ემსახუროდეს მტკიცების საგანში შემავალი და საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოებების დადგენას.²⁴ როგორც ვხედავთ, ძირითადად აქცენტი გაკეთებულია ნივთიერი მტკიცებულების წარმოშობის და აღმოჩენის გარემოებებზე.

წარმოშობის ადგილი: ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის უკანონო დათესვის, მოყვანის ან კულტივირების საქმეზე გამოძიების დროს ა. ბ.-ს საცხოვრებელ სახლში ნახი იქნა პოლიმერული მასალის ქოთნები, მასში არსებული გაფხვიერებული მიწის მასით, რომელშიც ხდებოდა ნარკოტიკული საშუალების შემცველი მცენარის კულტივირება. მოცემულ შემთხვევაში ნარკოტიკული ნივთიერება წარმოიშვა (დათესვა და კულტივირება მოხდა) ა. ბ.-ს სახლში, დაკავშირებულია სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებასთან და გვაძლევს ბრალდების დადასტურების საშუალებას.

აღმოჩენის ადგილი და დრო: განზრახ მკვლელობის ჩადენიდან 1 საათში დანაშაულის ადგილზე ჩატარებული დათვალიერების შედეგად აღმოჩენილ იქნა ბრალდებულ ჯ. ნ.-ს ქურთუკი. მოცემულ შემთხვევაში, თუ სად იქნა ქურთუკი დამზადებული, არსებითი მნიშვნელობა არ აქვს (ანუ მისი წარმოშობა ჩვენთვის არ არის საინტერესო), თუმცა არსებითად განმსაზღვრელი ფაქტია ის, რომ ბრალდებულის ქურთუკი აღმოჩნდა დანაშაულის ჩადენის ადგილზე, სადაც საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება დაწყებულ იქნა დროის მოკლე პერიოდში. შესაბამისად, ქურთუკი დაკავშირებულია სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებასთან მისი აღმოჩენის ადგილითა და დროით,

²² საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 25-ე ნაწილი.

²³ რომაზაშვილი / თომაშვილი / ძეგნიაური / ოსეფაშვილი / პატარიძე, მტკიცებულებები სისხლის სამართლის პროცესში, თბილისი 2016, 23.

²⁴ ფაფიაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, გიორგაძე [რედ.], 2015, 38.

ამასთანვე იძლევა დამნაშავის დადგენისა და ბრალდების დადასტურების საშუალებას.

ნიშან-თვისებებითა და მასზე დარჩენილი კვალი: ბინაში უკანონოდ შეღწევით ქურდობის ჩადენის ფაქტზე მიმდინარე გამოძიების დროს ჩატარდა მოქალაქე დ. რ.-ს პირადი ჩხრეკა რა დროსაც ამოღებულ იქნა მორგებული გასაღები, რომლის ფორმები შეესაბამებოდა გაქურდული ბინის საკეტის დაზიანების გამომწვევი საგნის ფორმებს (ნიშან-თვისება) და ამასთანავე მორგებულ გასაღებზე აღმოჩენილი იქნა იმ საღებავის კვალი, რომლითაც დაფარულია გაქურდული ბინის შესასვლელი კარებისა და საკეტის ზედაპირი (მასზე დარჩენილი კვალი). მოცემულ შემთხვევაში მორგებული გასაღები დაკავშირებულია სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებასთან და ნიშან-თვისებებითა და მასზე დარჩენილი კვალთა იძლევა ბრალდების დადასტურების საშუალებას.

ნივთიერ მტკიცებულებას აქვს სხვადასხვა სახე, კერძოდ ის შეიძლება იყოს:

საგანი - საგანი არის ისეთი ობიექტი, რომელსაც აქვს ფიზიკური სახე, შესაძლებელია მისი დანახვა, შეხება, შეგრძნება და ა. შ., მაგალითად, მკვლელობის ჩადენის იარაღი, დანა და ა. შ.

დოკუმენტი - დოკუმენტი მტკიცებულებაა, თუ ის შეიცავს სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებების დასადგენად საჭირო ცნობას. დოკუმენტად ითვლება ნებისმიერი წყარო, რომელშიც ინფორმაცია აღბეჭდილია სიტყვიერ-ნიშნობრივი ფორმით ან/და ფოტო-, კინო-, ვიდეო-, ბგერისა თუ სხვა ჩანაწერის სახით ან სხვა ტექნიკური საშუალების გამოყენებით.²⁵ როგორც ვხედავთ, დოკუმენტის დანიშნულებაა ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოების დადგენა. მაგ.: მოქალაქის პასპორტში საზღვრის კვეთის ამსახველი შტამში ადგენს იმ ფაქტობრივ გარემოებას, რომ პირი კონკრეტულ პერიოდში იმყოფებოდა სხვა სახელმწიფოში; დანიშნის ბრძანება ადასტურებს იმ ფაქტობრივ გარემოებას, რომ პირი მუშაობდა სახელმწიფო თუ კერძო სამსა-

ხურში; ნასამართლობის ცნობა ან/და განაჩენი ადგენს როგორც ფაქტობრივ გარემოებას, რომ პირი ნასამართლევი, ასევე შეუძლია დაადგინოს სამართლებრივი გარემოება, კერძოდ უნდა შეერაცხოს თუ არა პირს კონკრეტული კვალი-ფიკაცია. ეს საკითხები გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სასჯელის დანიშვნის დროს; საქართველოს პრეზიდენტის განკარგულება მსჯავრდებულის შეწყალების შესახებ ადგენს იმ ფაქტობრივ და სამართლებრივ გარემოებას, რომ პირი შეწყალებულია, რასაც მოჰყვება კონკრეტული სამართლებრივი შედეგ(ებ)ი. დოკუმენტად ითვლება წყარო რომელშიც ინფორმაცია აღბეჭდილია სიტყვიერ-ნიშნობრივი ფორმით, დასახელებულ მაგალითებში დოკუმენტში სიტყვიერ/ნიშნობრივი ფორმით ასახული იყო ინფორმაცია. თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ დოკუმენტად მხოლოდ ფიზიკურად ქალაქდება არსებული ინფორმაცია არ ითვლება. დოკუმენტია, მათ შორის, გადაღებული ფოტო, ვიდეო, საუბრის ჩანაწერი ან/და სხვა ტექნიკური საშუალების გამოყენებით განხორციელებული ჩანაწერი. ბუნებრივია, დოკუმენტის მოპოვების წესები განსხვავებულია მისი ფორმისა და შენახვის ადგილის მიხედვით.

ნივთიერება - ნივთიერება არის ქიმიური მატერიის ფორმა, პირველსაწყისი, რომელიც ყველგან გვხვდება. ნივთიერება შეიძლება იყოს ბუნებრივი - მაგალითად, წყალი, ჟანგბადი; ასევე ხელოვნური - მაგალითად, კაპრონი, პოლიეთილენი და სხვა. დღეისათვის ცნობილია ათ მილიონზე მეტი ნივთიერება, და მათი რაოდენობა დღითიდღე მატულობს, ერთ ნაწილს ბუნებაში პოულობენ, მეორეს კი ადამიანი იღებს სინთეზით. ნივთიერებას, რომელიც გამოიყენება საგნების, ფიზიკური სხეულების და სამზადებლად, მასალას უწოდებენ. მაგალითად, სისხლის სამართლის საქმისთვის მნიშვნელოვანი ნივთიერებები ჩამოთვლილია „ნარკოტიკული საშუალებების, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, პრეკურსორებისა და ნარკოლოგიური დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონში. ამ კანონის მიხედვით, ნივთიერება მესკალინი (ჰალუცინოგენური ნივთიერება, რომელიც მოიპოვება კაკტუს პეიოტში, აშშ-ის სამხრეთ-დასავლეთ რეგიონებსა და მექსიკის ჩრ-

²⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილი.

დილოეთში) შეტანილია სპეციალურ კონტროლს დაქვემდებარებულ ნივთიერებათა სიაში და მისი უკანონო ფლობა ავტომატურად წარმოადგენს დანაშაულს (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 260-ე მუხლი). მოცემულ შემთხვევაში ნივთიერება მესკალინი წარმოადგენს მტკიცებულებას სისხლის სამართლის საქმეზე, ვინაიდან მასზე დაყრდნობით შესაძლებელია დანაშაულის ფაქტის დადასტურება.

სხვა ობიექტი - კანონმდებელმა მტკიცებულებათა განმარტებისა და სახეების განსაზღვრის დროს გამოიყენა ე. წ. „კაუჩუკის“ პრინციპი და ამომწურავად არ ჩამოთვალა მტკიცებულებათა სახეები. ეს ერთგვარი მოქნილი და ეფექტიანი შესაძლებლობაა პროცესის მწარმოებელი პირებისთვის (ორგანოებისთვის), რომ თუკი ისინი აღმოაჩენენ ისეთ მტკიცებულებას, რომელიც ვერ თავსდება სხვა მტკიცებულებათა განმარტებაში, ამის გამო არ მოხდეს ამ მტკიცებულების გამორიცხვა. მაგალითად: ნანონაწილაკები/მიკრონაწილაკები, დაქტილოსკოპური კვლები, რომელთა დათვალიერება შესაძლებელია მხოლოდ მიკროსკოპის მეშვეობით და საჭიროებს სპეციალურ ცოდნას. აღნიშნული ტიპის მტკიცებულებები შეგვიძლია მივაკუთვნოთ ნივთიერ მტკიცებულებებს. არსებობს მოსაზრება, რომ ისეთი ობიექტები, რომელთა აღქმა არ შეუძლია ადამიანის გრძნობის ორგანოებს, არ წარმოადგენს ნივთიერ მტკიცებულებებს.²⁶ თუმცა ამ მოსაზრების გაზიარების შემთხვევაში ძნელია ახსნა, თუ რატომ დასჭირდა კანონმდებელს ე. წ. „კაუჩუკის“ პრინციპის გამოყენება ნორმის კონსტრუქციაში და რატომ არ გამოიყენა ამომწურავი განმარტება. ეს მოსაზრება, სავარაუდოდ, ნაკარნახევია ტერმინ „ნივთიერის“ ვიწრო, გრძნობის ორგანოების პარადიგმაში განმარტებით. შეხებას, დანახვასა და აღქმას დაუქვემდებარებელი ობიექტის არსებობა რომ იქნა მიჩნეული ნივთიერი მტკიცებულების სახედ, სწორედ ამას ადასტურებს ზემოთ ხსენებული პრინციპის გამოყენება და ნორმის კონსტრუქცია.

მტკიცებულებების მოპოვების მიზანი და დანიშნულება განმარტებულია სსსკ-ის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილში, კერძოდ მტკიცებულების საფუძველზე მხარეები სასამართლოში ადასტურებენ ან უარყოფენ ფაქტებს, სამართლებრივად აფასებენ მათ, ასრულებენ მოვალეობებს, იცავენ თავიანთ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, ხოლო სასამართლო ადგენს, არსებობს თუ არა ფაქტი ან ქმედება, რომლის გამოც ხორციელდება სისხლის სამართლის პროცესი, ჩაიდინა თუ არა ეს ქმედება გარკვეულმა პირმა, დამნაშავეა თუ არა იგი, აგრეთვე, გარემოებებს, რომლებიც გავლენას ახდენს ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ხასიათსა და ხარისხზე, ახასიათებს მის პიროვნებას.²⁷

III. მტკიცებულებების გაცვლა და გაცვლის ოქმი

სამართლიანი სასამართლოს ერთ-ერთი ფუნდამენტური მოთხოვნაა, რომ შეჯიბრებითობის პრინციპის დროს მხარეები აღჭურვილ იქნენ თანაბარი უფლება-მოვალეობებით, განსხვავებული უფლების შემთხვევაში კი მოხდეს დაბალანსება. მაგალითად, თუ ბრალდების მხარე უფრო დომინანტია საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესში და აქვს ცალკეული საგამოძიებო მოქმედების ექსკლუზიურად ჩატარების უფლება, სამაგიეროდ, დაცვის მხარე აღჭურვილია უდანაშაულობის პრეზუმციის უფლებით და ამასთანავე მას არ აქვს ვალდებულება ამტკიცოს ბრალდებულის უდანაშაულობა. შესაბამისად, ბრალდების მხარის ეს დომინანტური მდგომარეობა დაბალანსებულია დაცვის მხარის პრივილეგიებით, ეს ყველაფერი კი განაპირობებს მთლიანი პროცესის სამართლიანობას.

სამართლიანი პროცესის აუცილებელი და განსაკუთრებული მხარეა ის გარემოება, თუ რა მტკიცებულების საფუძველზე დავობენ მხარეები ერთმანეთის წინააღმდეგ, ანუ რას ეყრდნობა დასკვნები პირის დამნაშავეობა/უდანაშაულობასთან დაკავშირებით. მხარისთვის გა-

²⁶ ფაფიაშვილი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, გიორგაძე [რედ.], 2015, 39, 41-ე პუნქტი.

²⁷ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 23-ე ნაწილი.

რდაუვლად, უკიდურესად მნიშვნელოვანია მონინალმდეგე მხარის არგუმენტების დამაფუძნებელი მტკიცებულებების გაცნობა, მათთან პირდაპირი და უშუალო წედომა. ამ შესაძლებლობის გარეშე წარმოდგენელია, მხარემ ეფექტიანად განახორციელოს მისი უფლებები, გააბათილოს მის წინააღმდეგ არსებული არგუმენტები და სასამართლო დაარწმუნოს მისი პოზიციის მართებულობაში. მტკიცებულებების გადაუცემლობა შესაბამისი გარემოებების არსებობის გათვალისწინებით შესაძლებელია შეფასდეს სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევად.²⁸

სწორედ ამ მიზნის გამოხატულებაა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არსებობს 83-ე მუხლი „შესაძლო მტკიცებულებათა თაობაზე ინფორმაციის გაცვლა მხარეების მიერ“. დღეს მოქმედი ნორმის თანახმად, არსებობს მტკიცებულებათა გაცვლის ორი სახე: 1. ინფორმაციის გაცვლა მოთხოვნის საფუძველზე და 2. სავალდებულო ინფორმაციის გაცვლა.

ინფორმაციის გაცვლა მოთხოვნის საფუძველზე - სსსკ-ის 83-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე დაცვის მხარის მოთხოვნა ბრალდების მხარის იმ ინფორმაციის გაცნობის თაობაზე, რომლის მტკიცებულებად სასამართლოში წარდგენასაც ბრალდების მხარე აპირებს, დაუყოვნებლივ უნდა დაკმაყოფილდეს. ბრალდების მხარე ასევე ვალდებულია ამ ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში დაცვის მხარეს გადასცეს მის ხელთ არსებული გამამართლებელი მტკიცებულებები“.²⁹ მოთხოვნისა-მებრ პროცედურის ფარგლებში ინფორმაციის მოთხოვნა და გაცვლა დაიშვება სამართალწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. დაცვის მხარის მოთხოვნა საქმეში არსებულ მტკიცებულებათა გაცნობაზე, დევნის დაწყებიდან ნებისმიერ სტადიაზე უნდა დაკმაყოფილდეს. ნორმაში ნახსენებია ტერმინი „დაუყოვნებლივ“, რაც იმით

არის განპირობებული, რომ მაქსიმალურად იქნეს დაცული მხარეთა ინტერესები და არ მოხდეს მტკიცებულებათა ფალსიფიკაცია. მხარეებმა საკუთარი ხარჯით უნდა გადასცენ ერთმანეთს ინფორმაცია დოკუმენტის ასლის სახით. მხარეებმა ასევე უნდა მიაწოდონ ერთმანეთს ინფორმაცია ნივთიერი მტკიცებულებების შესახებ, კერძოდ, მათი ადგილსამყოფელი, შეფუთვის საშუალებები, ლუქის ნომერი და ა. შ. ეს ინფორმაცია მხარეებმა ერთმანეთს უნდა მიაწოდონ ცნობის სახით (მაგ.: მხარეს დამატებით ეცნობა, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე ამოღებული ავტომობილი (შესაბამისი მონაცემები) დალუქულ მდგომარეობაში, დალუქული N2 ლუქით, გაჩერებულია და ინახება საგამოძიებო ორგანოს სარგებლობაში არსებულ ავტოსადგომზე მის.: სოხუმი, ბოტანიკური ბაღის ქუჩა N2). თუ არის შესაძლებელი, რომ დათვალიერდეს ნივთიერი მტკიცებულება და ეს არ გამოიწვევს მის ან მასზე არსებული კვალის დაზიანებას ან განადგურებას, მაშინ მხარეებმა ასეთის მოთხოვნის არსებობის შემთხვევაში ვიზუალურად უნდა დაათვალიერებინონ ერთმანეთს ასეთი მტკიცებულება. მას შემდეგ, რაც ბრალდების მხარე ინფორმაციის გადაცემის მოთხოვნას დააკმაყოფილებს და დაცვის მხარეს გადასცემს ინფორმაციასა და ცნობას, ის უფლებამოსილია, დაცვის მხარისაგან მიიღოს ის ინფორმაცია, რომლის მტკიცებულებად სასამართლოში წარდგენასაც აპირებს. ასეთ შემთხვევაში დაცვის მხარეც ვალდებულია, ბრალდების მხარეს გადასცეს მის ხელთ არსებული მტკიცებულებები, რომელთა გამოყენებასაც აპირებს სასამართლოში. ბრალდების მხარის მიერ ამ მოთხოვნის დაყენება ხდება ცალკე წერილობითი ფორმით ან მტკიცებულებათა გაცვლის ოქმში შესაბამისი მოთხოვნის შეტანით (მაგ.: გთხოვთ, გადმოგვცეთ ამ მომენტისთვის თქვენს ხელთ არსებული იმ ინფორმაციათა ჩამონათვალი და ასლები, რომელთა წარდგენასაც აპირებს სასამართლოში, ასევე, გთხოვთ, ცნობის სახით გვაცნობოთ ნივთიერი მტკიცებულებების შესახებ ან/და შესაძლებლობის შემთხვევაში მოვახდინოთ მისი ვიზუალური დათვალიერება) ინფორმაციის გაცვლის მოთხოვნის შემდეგ იმ მომენტისათვის არსებუ-

²⁸ *mutatis mutandis* ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2008 წლის 27 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე „სალდუზი თურქეთის წინააღმდეგ“ საჩივარი N 36391/02.

²⁹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 83-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

ლი მასალის მხარისათვის სრული მოცულობით გადაუცემლობა იწვევს ამ მასალის დაუშვებელ მტკიცებულებად ცნობას.

ამ საერთო წესიდან არსებობს გამონაკლისი. კერძოდ, დაცვის მხარის უფლება ინფორმაციის მიღებაზე შეიძლება ბრალდების მხარის შუამდგომლობით შეზღუდოს სასამართლომ მხოლოდ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ან ფარული საგამოძიებო მოქმედების შედეგად მოპოვებული ინფორმაციის ნაწილში და მხოლოდ წინასასამართლო სხდომამდე. ბუნებრივია, თუ მიმდინარეობს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება ან ფარული საგამოძიებო მოქმედება, მის შესახებ ინფორმაციის და მისი ამსახველი მასალების გადაცემა შემდგომში ამ მოქმედებების გაგრძელებას აზრს უკარგავს და გამორიცხავს მტკიცებულებათა მოპოვებას. ამიტომ ბრალდების მხარეს აქვს ეს პრივილეგია, რომ მხოლოდ წინასასამართლო სხდომამდე შეზღუდოს ხსენებულ მტკიცებულებათა გადაცემა.

ასევე არსებობს ერთი გამონაკლისი როდესაც სახეზე არ არის საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 83-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოება, კერძოდ დაცვის მხარეს არ მოუთხოვია იმ მომენტისთვის არსებული მტკიცებულებათა გადაცემა და, შესაბამისად, ბრალდების მხარეს არ გადაუცია მტკიცებულებები, მაგრამ მიუხედავად ამისა ბრალდების მხარეს აქვს უფლება, რომ მოსთხოვოს დაცვის მხარეს კონკრეტული მტკიცებულების გადმოცემა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 146-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, „ექსპერტის დასკვნის მიღებისთანავე ექსპერტიზის ინიციატორმა მხარემ ის დაუყოვნებლივ უნდა გადასცეს მეორე მხარეს ასეთი მოთხოვნის არსებობის შემთხვევაში“. აღნიშნული წესი ავალდებულებს ორივე მხარეს, რომ ექსპერტიზის დასკვნა დაუყოვნებლივ გადასცეს მეორე მხარეს, თუკი არსებობს ასეთი მოთხოვნა. ეს არის სპეციალური ნორმა და მას, ბუნებრივია, უპირატესობა აქვს ზოგად ნორმასთან მიმართებით. აღნიშნული ნორმა განხილულ იქნა ბრალდების მხარის კონტექსტში, ვინაიდან სწორედ ბრალდების მხარეს აქვს ბარიერი გა-

დასალახი (ჯერ დაცვის მხარემ უნდა დააყენოს მოთხოვნა და მოხდეს ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილება) ინფორმაციის მიღებასთან დაკავშირებით. დაცვის მხარეს ნორმატიული ბარიერების გარეშე აქვს ინფორმაციის (მათ შორის ექსპერტიზის დასკვნის) მოთხოვნის უფლება. მოთხოვნის არსებობის შემთხვევაში ექსპერტის დასკვნის გადაუცემლობა გამოიწვევს ამ მტკიცებულების დაუშვებლად ცნობას.

სავალდებულო ინფორმაციის გაცემა - სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-6 და მე-8 ნაწილების თანახმად, დადგენილია სავალდებულო ინფორმაციის გაცემა მხარეებს შორის, მიუხედავად მათი სურვილის ან/და განცხადებული მოთხოვნისა. სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-6 თანახმად წინასასამართლო სხდომის გამართვამდე არა უგვიანეს 5 დღისა მხარეებმა ერთმანეთს და სასამართლოს უნდა მიაწოდონ იმ მომენტისათვის მათ ხელთ არსებული სრული ინფორმაცია, რომლის მტკიცებულებად სასამართლოში წარდგენასაც აპირებენ. შესაბამისად, მხარეებს აქვთ ინფორმაციის გაცვლის კანონისმიერი ვალდებულება და ამ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში გადაუცემელი მტკიცებულებები დაუშვებლად იქნება გამოცხადებული. დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, თუ წინასასამართლო სხდომა ჩანიშნულია პირობითად 2021 წლის 20 დეკემბერს 12:00 საათზე მხარეებმა ერთმანეთს და სასამართლოს უნდა გადასცენ მათ ხელთ არსებული სრული ინფორმაცია არაუგვიანეს 2021 წლის 14 დეკემბერის 12:00 საათისა. ვინაიდან ვადის გამოთვლისას მხედველობაში არ მიიღება ის დღე-ღამე რომლებითაც იწყება ვადის დინება³⁰, ათვლა იწყება მომდევნო დღეს. სასამართლოს წინასასამართლო სხდომამდე უნდა ჰქონდეს სრული 5 დღე სისხლის სამართლის საქმის გასაცნობად.

სსსკ-ის 83-ე მუხლის მე-8 ნაწილის თანახმად, ბრალდებულის სასამართლოში პირველ წარდგენამდე მხარეები ვალდებული არიან მისცენ ერთმანეთს იმ ინფორმაციისა და მტკიცებულების გაცნობის შესაძლებლობა, რომელთა სასამართლოში წარდგენასაც ისინი აპირებენ, ასევე გადასცენ წერილობითი მტკიცებულებე-

³⁰ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 86-ე მუხლის 1-ელი ნაწილი.

ბის ასლები. აქაც სახეზეა კანონისმიერი ვალდებულება. დაკავებიდან არაუგვიანეს 48 საათში პროკურორი ვალდებულია პირს წაუყენოს ბრალი და ამასთანავე მიმართოს სასამართლოს აღკვეთი ღონისძიების შეფარდების შესახებ. მიმართვიდან არაუგვიანეს 24 საათისა სასამართლო ვალდებულია განიხილოს შუამდგომლობა. სასამართლოში დაკავებული პირის პირველი წარდგენის სხდომამდე, რა თქმა უნდა, მხარეებს უნდა ჰქონდეთ ის მტკიცებულებები, რომლებიც საქმეშია, რათა შეაფასონ ბრალის მიზანშეწონილობა, გამოსაყენებელი აღკვეთის ღონისძიება და საქმესთან დაკავშირებული სხვა გარემოებები.

მხარეების მიერ ინფორმაციის გაცვლის თაობაზე დგება ოქმი, რომლის ასლიც ეგზავნება სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმესთან ერთად. ოქმში აისახება შემდეგი ინფორმაცია: მოქმედების ჩატარების ადგილი და თარიღი; იმ პირის თანამდებობა, სახელი და გვარი, რომელმაც შეადგინა ოქმი; იმ პირის სახელი და გვარი რომელმაც ჩაიბარა მტკიცებულებები; გადაცემული/ჩაბარებული მტკიცებულებების ზუსტი ჩამონათვალი (ინდივიდუალური ინ-

ფორმაციის მიხედვით); ნივთიერ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით მიწოდებული ცნობის შინაარსი; აგრეთვე მოქმედების მონაწილეთა განცხადებები და შენიშვნები. ოქმი უნდა დადასტურეს მონაწილეთა ხელმოწერით. ხელმოწერაზე უარის თქმის შემთხვევაში ხელმოწერაზე უარის მთქმელ პირს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, განმარტოს ოქმის ხელმოწერაზე უარის თქმის მიზეზი, რომელიც ასევე აღინიშნება ოქმში.

პრაქტიკაში მტკიცებულებათა გაცვლის ოქმის შედგენის დროს გაცვლილი მტკიცებულებების ჩამონერის რამდენიმე პრინციპია გავრცელებული: მტკიცებულების ჩამონერა და დალაგება ქრონოლოგიის მიხედვით, კონკრეტული საგამოძიებო მოქმედებების ერთად დაჯგუფება (მაგალითად, მონმეთა ჩვენებები, საგამოძიებო მოქმედებები და ა. შ.), ჯგუფური დანაშაულის შემთხვევაში კონკრეტული პირების მიმართ ჩატარებული მოქმედებების დაჯგუფება. სარეკომენდაციო ხასიათი აქვს მტკიცებულებათა დალაგებას და ჩამონერას ქრონოლოგიის მიხედვით, რაც დამატებითი გარანტიაა იმისა, რომ არ მოხდეს რომელიმე მტკიცებულების გამორჩენა.